

TEN GELEIDE

L. CANDAU
Voorzitter

1. TWEE MAAL EEN *IN MEMORIAM*

Met spijt in 't hart heeft LACA met een korte necrologie in zijn vorig nummer melding gemaakt van het overlijden van de heer Joris Dillen, stichter van de Lakense Geschied- en Heemkundige Kring. Het is gepast om het huidige nummer van ons tijdschrift te openen met een meer uitgebreide biografische terugblik op het gevulde en succesvolle beroepsleven van deze merkwaardige figuur.

Heel wat werkende leden van het kernteam van de vereniging zijn ons sedert de stichting ervan ontvallen. Zo ook Désiré Winderickx, anderhalf jaar geleden. Ons werkend lid Jacques Fransman bezorgde ons een uittreksel uit het informatieblad van de Nederlandstalige Orde van Advocaten waarin hulde gebracht werd aan de overledene. Van deze gelegenheid maken we dan ook gebruik om ook hem in deze bladzijden met een eervol en waardig heemkundig afscheid te gedenken.

Het betreft hier trouwens twee Lakenaars die zich hier vestigden, een gezin uitbouwden, een bijzonder geslaagde beroepsactiviteit ontplooiden en zich na hun actieve periode ten dienste stelden van een waardevol initiatief: de stichting en de verdere ontwikkeling van een Nederlandstalige heemkundige kring.

A. JORIS FRANS LUDOVIC DILLEN

a) van geboorte tot huwelijk

Hij werd geboren in Duffel op 7 mei 1925. Zijn vader Frans Dillen was beroepsmilitair en gehuwd met Martha Hofmans. Hij bleef enig kind. Als heemkundige voetnoot wordt hier terloops vermeld dat in de gemeente Duffel op een ereplaats het borstbeeld van Kiliaan ofte Cornelius Kilianus (°Duffel 1530 - +Antwerpen 1607) ter herinnering aan de vermaarde taalkundige werd opgericht. Kiliaan trad als proeflezer in dienst in de ateliers van Christoffel Plantijn en schreef in 1574 een onovertroffen werk dat door Plantijn werd gedrukt en uitgegeven: het "Etymologicum Teutonicae Linguae" of "etymologisch woordenboek van het Nederlands"!

Op een gegeven ogenblik vestigden de ouders van Joris zich in Laken. Hijzelf zou Laken nooit meer verlaten.

Zijn middelbare studies volbracht hij in het Sint-Pieterscollege in Jette en later behaalde hij het diploma "accountancy".

In de buurt waar hij woonde ontstond spontaan een gemengde vrienden-

kring tussen leeftijdsgenoten. Hiertoe behoorde een meisje dat later zijn echtgenote zou worden: Suzanne Pulinckx, geboren te Brugge op 15 juli 1926, dochter van Gustavus Pulinckx (eveneens een beroepsmilitair) en van Marguerite Jooris. Een mooie jeugdidylle werd voor immer bezegeld en zo traden Joris en Suzanne in het huwelijk op 13 september 1947.

Het bewijs van die wederzijdse jeugdgene- genheid leveren ons enkele versregels die hij op 2 juni 1943 richtte tot Suzanne:

“Ik bid God dat hij ons vriendschap lang laat
duren

Van u en mij, de jongens van geburen

Van je vrienden, je zusje en en je Guy

En dat we kennen veel geluk en sympathie.”

Het jonge gezin vestigde zich in de Sint-Albaansbergstraat 60 en zou er lange jaren verblijven om tenslotte in 1992 te verhuizen naar de Forumlaan17 – Residentie Rome – in de Mutsaardwijk. Het gezin groeide aan met twee kinderen: Margareta (°15/3/1949) en Martine (°12/8/1954).

Intussen had Joris zijn legerdienst vervuld. Behorend tot de klas '45 bracht hij zijn dienst- tijd door in het Kwartier Rolin in Etterbeek en werd hij op 4 juli 1947 met onbepaald verlof geplaatst. Zijn diensthofd majoor Volkaerts beoordeelde hem als volgt:

« Très bon soldat qui a accompli son terme de service militaire à la très grande satisfaction de tous ses chefs. A été d'une conduite exemplaire. »

b) de uitbouw van een uitzonderlijke loopbaan

Aanvankelijk begint Joris als ambtenaar bij de dienst “Directe Belastingen” (1943-1948), maar hij heeft meer in zijn mars en streeft naar zelf- standigheid. We doorlopen even het gevulde curriculum vitae:

- belastingconsulent, eerst als bediende, daarna als zelfstandige (gedelegeerd bestuurder van de N.V. Dillen & Co en van de C.V. Dillen, Moret & Co);
- senior-vennoot van de Nederlandse belastingmaatschappij Moret

Gudde Brinkman (gelieerd aan Moret & Limperg, accountants en Arthur Young International, nu Ernst & Young);

- een van de eerste buitenlanders die een dispensatie kreeg om lid te worden van de Nederlandse Orde van Belastingconsulenten;
- oud-bestuurder en oud-commissaris van vennootschappen;
- publieke functie: lid van de Hoge Raad voor de Middenstand (Interfederaal bureau n° 17);
- docent: professor Fiskale Hogeschool te Brussel;
- functie in beroepsorganisaties: * co-voorzitter van het Nationaal Verbond van Belgische Belastingconsulenten;
* voorzitter van de Vlaamse Kamer van Belastingconsulenten;
* lid van de Raad van Bestuur van de Confédération des Conseils Fiscaux des Communautés Européennes (C.F.E.) ;

Auteur :

- practicum Vennootschapsbelasting (cursus Fiskale Hogeschool)
- medewerker en initiatiefnemer: Fiskaal Zakboekje / Mémento Fiscal / Internationaal Fiskaal Zakboekje / Mémento Fiscal International
- wetenschappelijke leiding van de “Fiskale Praktijkstudies” (met Prof. Dr. F. Vanistendael van de K.U.Leuven en Prof. Dr. I. Claeys-Bouaert van de R.U.Gent)
- lid van de wetenschappelijke raad van “De Fiskale Koerier / Le Courrier Fiscal”
- eindredacteur van het basisboek “Vennootschap en belastingrecht” (met A. Tiberghien, W. Defoort en L. Denys)
- artikels in: Algemeen Fiskaal Tijdschrift / Revue Générale de Fiscalité / Sociaal Economisch Tijdschrift van de Universiteit Antwerpen / Weekblad voor Fiscaal Recht (Nederland) / Intertax (European Tax Review – Fiscalité du Marché Commun) / Rechtskundig Weekblad / Fiskoloog – Fiscologue / Fiskofoon / Fisca (Tijdschrift van de Vlaamse Kamer van belastingconsulenten).

In juni 1985 beëindigde Joris zijn actieve loopbaan. Voorwaar een indrukwekkend palmares. De inhoud ervan verraadt een niet aflatende werkdrift, een uitgebreide beroepskennis, de opbouw van een doeltreffend netwerk gesteund op een grote verstandelijke en emotionele intelligentie, zin voor verantwoordelijkheid ook. Maar bij dit alles is Joris zeer bescheiden gebleven, zijn leven lang!

Het is dan ook niet verwonderlijk dat hij na zijn pensionering intellectueel actief bleef. Hij schreef zich in bij het Provinciaal Instituut voor Toerisme om de cursus gids te volgen en terzelfdertijd werkte hij naarstig aan de samenstelling van de geschiedenis van de Sint-Albaansbergstraat in Laken waar hij met zijn gezin jaren verbleef.

Op het ogenblik dat hij naar buiten kwam met het idee een heemkundige kring te stichten (aangemoedigd door Gustaaf Abeels die later het

erelidmaatschap aanvaardde) had hij reeds een reeks artikels klaar die verband hielden met Lakense gevelversieringen.

We herinneren ons nog levendig de eerste vergaderingen in Nekkersdal en het verschijnen van het eerste nummer van het tijdschrift (jaargang 1989-1990 – september 1989).

Met dezelfde accuraatheid als tijdens zijn beroepsleven volgde hij van zeer nabij de gunstige evolutie van de vereniging, nauwlettend en omzichtig.

Zijn echtgenote Suzanne werd ook ingeschakeld; zij verzorgde het typewerk en de lay-out op haar computer en verbeterde geduldig taal- en typefouten die opdoken na grondige en herhaalde verbeteringen!

In oktober 1992 volgt dan de verhuis naar de Forumlaan17 – Residentie Rome -, in de Mutsaardwijk.

Na het twaalfde bestaansjaar van LACA doken wat sleetkantjes op. Joris sukkelde met gezicht en gehoor, terwijl Suzanne met rugklachten kampte. Gelukkig werden nieuwe vrijwilligers gerekruteerd die actuele technieken introduceerden en Suzanne konden ontlasten.

Enkele jaren geleden wenste Joris niet meer deel te nemen aan de maandelijkse vergaderingen. Hij wou nog wel het ere-voorzitterschap van de Kring aanvaarden.

Wij weten met zekerheid dat hij de lichamelijke handicap moedig droeg maar dat hij zich innerlijk hierdoor gekwetst voelde.

Het werd langzaam stiller rond Joris.

We weten ook met zekerheid dat hij de blijvende inspanningen voor de Kring van de oude werkende leden en ook van de nieuwkomers hoog naar waarde wist te schatten.

Begripvol en dankbaar voor deze individuele gevoelens dragen we de herinnering eraan verder mee in onze geest en in ons hart!

Wij van LACA vergeten hem nooit!

Vermelden we tot slot nog de titels van een aantal artikels die van zijn hand in LACA Tijdingen verschenen:

- Beeldhouwwerk en versierkunst in Laken. Doorlopende reeks september 1989, december 1989, maart 1990, juni 1990, december 1990, maart 1991, september 1991, december 1991, maart 1992, juni 1992, december 1992, maart 1993, juni 1993, september 1993, december 1993, juni 1994, december 1994, juni 1995, juni 2000
- Kanttekeningen bij een brief van Leopold II aan Goffinet, juni 1990
- Van Streuvels naar Vespasianus, juni 1990
- Was Leopold II Vlaamsgezind?, september 1990
- Een origineel werk over de Japanse Toren, september 1990
- Twijfel en spijt van Leopold I, maart 1991

- De Koninginnelaan, een aanleg met hindernissen, maart 1991
- Grasduinend in Lakense documenten, juni 1991, september 1991, september 1995, juni 1996, september 1996
- Noot over de familie Lindemans en de auteur, december 1991
- Er zit muziek in Lakense straatnamen, december 1991, september 1992, juni 1993, december 1993, maart 1994
- Rubens konterfeitte in Laken, maart 1993
- Literatuur in Lakense straatnamen, september 1993
- Vrijgevingen in Lakense straatnamen (overdruk van artikel gepubliceerd in Ons Graafschap Jette), maart 1994, juni 1994
- Beelden voorgevel Heizelstadion, september 1994, september 1995
- Bekende en/of beroemde Lakenaars, december 1994, maart 1995
- Beelden aan voorgevel Eeuwfeestpaleis, maart 1995
- Een merkwaardig evenement: de luchtdoop van Theo Bogaerts in 1919, december 1995
- Twee broers met kunstwerken in Laken, december 1996
- Samen met L. Candau: LACA oog in oog met de heiligenbeelden in portaal OLV Kerk Laken, december 1996, maart 1997, september 1997, december 1997, maart 1998, juni 1998, september 1998
- Vaste kunstwerken aan het Lakense Gemeentehuis, september 1999
- Nog meer over Louis Houba, gemeentesecretaris van Laken, december 2000
- bijzondere uitgave: Over een martelaar, een bastaard en een gefailleerde. Geschiedenis van de Sint-Albaansbergstraat te Laken, 1991, 34 blz.

B. DESIRE WINDERICKX

Een artikel, onlangs verschenen in het Informatieblad van de Nederlandse Orde van Advocaten te Brussel, vangt aan met een “statement” waarbij de overledene als “één van de Vlaamse baliemonumenten van het eerste uur” wordt omschreven. Deze bewering wordt verderop gestaafd door meerdere getuigenissen.

Désiré Winderickx werd geboren te Dworp, nu een deelgemeente van Beersel, op 15 november 1923.

Op het grondgebied van Alseberg, eveneens een Beerselse deelgemeente, maar vlakbij de grens met Dworp, bevinden zich de gebouwen (en de machines) van de voormalige kartonfabriek Winderickx, met de vroegvijftiende-eeuwse beschermde hoeve. De gebouwen aan beide zijden van de Molenbeek gaan terug op een papiermolen van 1552. In deze prachtige en zeer heuvelachtige streek van de Brabant-

se Ardennen liggen de “roots” van de familie Winderickx.

Na zijn humaniora vangt Désiré zijn studies aan voor advocaat. Hij legt de eed af op 7 oktober 1946. Drie jaar later, op 17 december 1949, wordt hij op de rol ingeschreven.

Zijn complexoze zelfbewustzijn als Vlaming, zijn intellectuele bagage en zijn ernst en degelijkheid in de uitoefening van het beroep bleven bij zijn confraters en bij de magistraten niet onopgemerkt en van 1962 tot 1964 werd hij als voorzitter van het Vlaams Pleitgenootschap gekozen bij de aanvang van een voor de Brusselse balie bewogen periode.

De vraag naar de Vlaamse aanwezigheid in de Tuchtraad werd op urgente wijze gesteld. Samen met een groep confraters zal hij hierover besprekingen en een uitvoerige briefwisseling voeren met als resultaat dat hij in 1965 als eerste Vlaming in de Tuchtraad verkozen wordt onder Stafhouder Gilson de Rouvreur.

Prompt werd hij ook, mede door zijn tweetaligheid, als adjunct-secretaris aangesteld van de Raad tot 1968. Daar zorgde hij onder meer voor de tweetaligheid van de “Brief van de Stafhouder”, het huidige Informatieblad.

Vanaf 1965 voerde hij onder het voorzitterschap van meester Leo Lindemans (ere-senator), zijn schoonbroer, mede de onderhandelingen met het kabinet van Justitie die leidden tot een structurele aanwezigheid van de Vlaamse verkozenen in de Brusselse Raad van de Orde (nieuw Gerechtelijk Wetboek – wet van 10 oktober 1967).

Samen met zijn echtgenote mevrouw Julienne Lindemans (°Laken 1924) bouwde hij ondertussen een kroostrijk gezin uit van 8 kinderen met inmiddels 31 kleinkinderen. Ze woonden eerst in Molenbeek, dan op de Sobieskilaan 62, later 10, in Laken.

Op 31 december 1993 werd hij op zijn verzoek weggelaten van de rol na meer dan 47 jaar baliepraktijk. Op 1 januari 1994 werd hij op de lijst van de ere-advocaten ingeschreven.

Zijn neef stafhouder Dirk Lindemans getuigt als volgt: *“Mijn nonkel was het prototype van de klassieke advocaat. Professionele ernst en kwaliteit kwamen op de eerste plaats. Geld verdienen was voor hem een noodzakelijke bijkomstigheid. Hij stichtte één van de eerste Vlaamse associaties in Brussel met Piet Theuwissen, Hans Ketsman, Maurice Appelmans en Werner Daem.”*

En meester Lindemans besluit: *“Désiré Winderickx was een minzaam man met een uitzonderlijke vakkennis en in die geest heeft hij ook altijd zijn stagiairs opgevoed.”*

Een van zijn eerste stagiairs, meester Herman Verlinden, getuigt over zijn werkgever:

“Bescheidenheid, kiesheid, rechtschapenheid, wij allemaal kennen ze, de deugden die de leden van de Balie geacht worden te beoefenen. Voor Meester Winderickx waren ze een tweede natuur en een vanzelfsprekendheid. Dat leerde hij graag en met gezag aan zijn stagiairs. Legio zijn de raadgevingen die we van hem meekregen! Hij wees ons ook op de vele “ijzers en schietgeweren” die aan het vak verbonden waren: nooit gedaan, meestal avond- en nachtwerk, stress ook en cynische rechters...! Als grote voordeel evenwel legde hij echter de klemtoon op de vrijheid die de Balie aanreikt.

Wanneer hij dan tenslotte 100% overtuigd was dat de stagiair voldoende gemotiveerd was, aanleg en ook beroepsernst betoonde, kon deze laatste op zijn onvoorwaardelijke steun en grote vriendschap rekenen. Zo heb ik het beeld van mijn patroon bewaard en gecultiveerd van bij het begin van mijn loopbaan.”

Zo besluit de heer Verlinden zijn betoog.

In de loop van de jaren negentig sloot Winderickx aan bij LACA. Ook wij hebben hem steeds ervaren als een bescheiden en uiterst minzaam man, steeds bereid een taak op zich te nemen of een vertaling uit te voeren.

Ook rond hem werd het de laatste tijd stiller, voor zijn overlijden op 25 november 2004.

We zullen een blijvende herinnering aan hem overhouden. We prijzen ons gelukkig met de troostende gedachte dat we met zulke waardevolle mensen als Joris en Désiré mochten samenwerken om het LACA-project steeds verder te laten groeien en openbloeien!

2. VERNIEUWING ABONNEMENTSGELDEN

Met het huidige nummer (jaargang 17 nummer 4) wordt het werkingsjaar 2005-2006 afgesloten. Mogen wij u vragen het lidgeld voor het komende werkingsjaar (7,50 euro) via het bijgevoegde overschrijvingsformulier te betalen.

Wij danken u bij voorbaat en drukken tevens onze erkentelijkheid uit voor uw trouw lidmaatschap en uw niet aflatende belangstelling voor onze vereniging!

Nieuw museum te Laken

Drie verschillende activiteiten voor Nederlandstaligen laten deze zomer toe dit schitterende museum te ontdekken:

I. JAPANESE KUNST

Wandelvoordracht , 4de zaterdag van de maand, telkens om 15.00 u.
24/06, 22/07, 26/08, 23/09

Het nieuwe Museum voor Japanse kunst ademt een prettige, oosterse sfeer uit die de stukken mooi tot hun recht laat komen. Bij de indrukwekkende wapenrustingen krijgt u uitleg over de samoerai en de typische Japanse krijgerscultuur. U bewondert de details van kleinoden die aan de gordel werden gehangen zoals intro en netsuke. De verzameling prenten geniet wereldfaam en toont momentopnames van de stedelijke samenleving in Edo, het latere Tokio. Tijdens de wandelvoordracht staat u ook stil bij Japanse kimono's, rolschilderingen en aardewerk.

Een tip: kom een uurtje vroeger naar de Musea voor het Verre Oosten. Met het ticket van de wandelvoordracht mag u ook de Japanse Toren en het Chinees Paviljoen bezoeken.

6 €/ 5 € (senioren, -26 jaar, ...) – inschrijven: 02 741 72 14 of ecd@kmgkg.be

Volledige wapenrusting

II. JAPAN VAN A TOT ZEN

Gezinsbezoek, 2de zaterdag van de maand, telkens om 15.00 u.

08/07, 12/08, 09/09

Stil mama en papa, ik wil luisteren. Jullie mogen kijken naar de voorwerpen die ik leuk vind en meeluisteren naar verhalen uit het oude Japan. Je hoeft niet te schrikken van de angst-aanjagende wapenrustingen: er zit geen samoerai meer in. Ook de starre gezichten die je aanstaren zijn niet gevaarlijk: ik zie zo dat het toneelmaskers zijn. Wegdromen bij de mooie landschappen op de prenten mogen jullie wel. Stiekem naar de knappe vrouwen in hun kimono's en de stoere krijgers met hun zwaarden gluren ook!

6 €/ 5 € (senioren, -26 jaar)/
EUR 3 (-13 jaar in gezinsverband) – inschrijven: 02 741 72 14 of ecd@kmkg.be

III. JAPANESE ZOMER

Vierdaags atelier voor jongeren van 10 tot 14 jaar.

11/07 tot en met 14/07 of

22/08 tot en met 25/08, telkens van 9.30 – 16.30

Zin in een reis naar Japan? In de meest exotische gebouwen van België maak je kennis met indrukwekkende wapenrustingen, sierlijke kimono's, fijn porselein en kleurrijke prenten. Je leert vechten en dichten als een samoerai, eten met stokjes, filosoferen bij een steen in een zen-tuin en/of je kleden en schminken als een geisha. Je indrukken kun je kwijt in je eigen kamishibai-voorstelling, je drukprenten en je haiku-gedicht.

62 €/VED 50 € – inschrijven: 02 741 72 14 of museumatelier@kmkg.be

Daruma rekt zich al geeuwend uit

Fuchi en kashira

LAKENSE ORGELBOUWERS EN ORGELS

L. Candau

1 HET ORGEL – EEN KENNISMAKING IN VOGELVLUCHT

1.1 Algemeen

Onder de muziekinstrumenten mag het orgel beschouwd worden als het grootste, het volmaaktste en kunstigste in zijn soort.

Het orgel behoort de groep van de blaasinstrumenten. Hoewel het bediend wordt door een organist aan een toetsenbord, was er van bij het begin een orgeltrapper nodig om het met voldoende lucht tot klinken te brengen. De lucht die in de pijpen stroomt doet de luchtkolom in de pijpen trillen. De trillingen worden door de omringende lucht overgebracht en bereiken zo ons gehoor.

Het orgel heeft minstens één pijp voor elke toon, maar meestal zijn er meer pijpen van verschillende hoogte en timbre (de registers). De pijpen worden geopend of gesloten met knoppen die zich naast het toetsenbord bevinden.

De orgelbouwer drukt zijn stempel op het instrument. Hij moet beschikken over een onuitputtelijk geduld, een nauwgezette ijver, een veelvuldige kennis en een vaardige hand. Slechts enkele witte raven benaderen de perfectie. Enkele grote namen: SCHNITGER, SILBERMANN, CAVAILLE-COLL.

De drie voornaamste delen van het orgel zijn:

- de windtoevoer (blaasbalgen), bediend door de orgeltrapper (nu motor)
- het regeerwerk (toetsenbord – registerknoppen), bediend door de organist;
- het pijpwerk (pijpen van verschillende grootte en intonatie), gemaakt door de orgelbouwer.

Een groot orgel beschikt over een klankregister van minstens 10 octaven. De lengte van de pijpen varieert van 10 m tot 4,5 mm.

1.2 Ontstaan, herkomst en ontwikkeling van het orgel tot en met de 14^e eeuw

Het orgel dankt zijn ontstaan aan een zeer oud instrument, namelijk de fluit, sinds de oudheid in gebruik in vele landen, aanvankelijk onder de vorm van holle rietstengels. Later ontstond de Griekse panfluit en de Chi-

nese sjeng, een soort ketel waarop pijpen van verschillende grootte werden geplaatst. De uitvinding van de panfluit wordt aan de god Pan toegeschreven. In dit voor-christelijke instrument zijn al de drie besproken elementen van het moderne orgel aanwezig.

In de Griekse oudheid werd ook het waterorgel uitgevonden.

Met de volksverhuizingen schijnt de juiste constructie van het waterorgel verloren te zijn geraakt, zoals trouwens heel de verfijnde beschaving en kunstzin van de klassieke oudheid.

Omtrent de bouw en de samenstelling van de vroegmiddeleeuwse orgels komen we via de miniaturen en theoretische verhandelingen meer te weten.

De drie hoofdelementen zijn nog steeds aanwezig en ondergaan lichte evoluties.

1. De windtoevoer:

- De blaasbalgen: In het begin zijn ze buidelvormig en gemaakt uit gelooide dierenhuiden. Later worden ze voorzien van handgrepen ten dienste van de trappers. Vervolgens ontstonden diagonaalbalgen: bij het neerdrukken van één balg gaat de andere vanzelf omhoog.
- Bij meer dan 4 balgen werd een apparaat toegevoegd om de lucht die uit de balgen stroomt te verzamelen en naar één uitgang te voeren.
- Het windkanaal bestond meestal uit een uitgeholde boomstam.

2. Het regeerwerk of de orgelkast

De omvang van het toetsenbord is klein in het begin. Tegen het einde van de 12e eeuw worden de toetsen niet meer uitgetrokken maar wel neergedrukt. Met een veersysteem keren ze naar hun plaats terug bij het loslaten. Eerst na 1300 wordt het toetsenbord uitgebreid tot 3 octaven.

3. Het pijpwerk

In het begin zijn de pijpen voor hoge en lage tonen even breed. Vanaf 1200 verbreedt men de pijpen voor lage tonen terwijl de lengte onveranderd blijft.

Uit dit alles blijkt overduidelijk dat het orgel een plompe constructie was en moeilijk te hanteren. Bovendien was het onmogelijk er een samenhangende en vloeiende melodie op te spelen. Er volgde steeds een pauze tussen de opeenvolgende tonen.

Het orgel diende dus niet tot begeleiding van gezongen hymnen maar wel om voor en na de kerkdienst de aandacht van de gelovigen op te wekken en hen in een feestelijke stemming te brengen.

Het orgel was toen nog lang niet het kerkelijk instrument bij uitstek. In de 12^e, 13^e en 14^e eeuw ijverde men zelfs heel sterk om de orgels we-

gens hun onvolmaaktheid uit de kerken te bannen.
Pas na 1400 krijgt het een ereplaats tussen de begeleidingsinstrumenten.
Gedurende de laatste eeuwen veroverd het orgel een absolute hegemonie in de godshuizen.

1.3 Van 1330 tot 1550

Tijdens deze periode wordt het “pedaal” aan het orgel toegevoegd, toegeschreven aan Lodewijk Van Vaelbeke, doch hierover wordt vandaag nog door specialisten gebakkeleid. Met de vakterm “pedaal” wordt een voetklavier bedoeld.

Het gebruik van verschillende klavieren vindt een wijdverbreide bijval. Deze periode wordt gekenmerkt door het ontstaan van nieuwe gedachtestromingen die vorm gaven aan de Renaissance.

Zo komt in dit tijdperk de ontwikkeling van de meerstemmige zang tot volle bloei via de Bourgondische en Nederlandse scholen. De technische ontwikkeling en de speeltechniek van de instrumenten houden hiermee gelijke tred.

In Italië bereikt het orgelspel tot dan toe ongekennde hoogten. Er worden zeer kleine draagbare naast verplaatsbare orgelinstrumenten ontworpen, respectievelijk portatief en positief genoemd. Na de ontwikkeling in Italië worden Duitsland en de Nederlanden de centra van de orgelbouw.

Vanaf het begin van de 15^e eeuw was het orgel bijna overal een gebruikelijk instrument geworden in de kerken: Hildesheim, Zwickau, Lübeck, Augsburg, enz. Ook in Zwitserland: Bazel, Zürich e.a.

In de Nederlanden had het orgel een hoge status bereikt. In de 15^e eeuw werden hier orgels gebouwd of vernieuwd in Tongerlo, Tongeren, Denendermonde, Leuven, Gouda, Delft, Amsterdam e.a.

Er wordt ook nog gesleuteld aan de windtoevoer. Deze uitvindingen worden aangeduid met de benamingen “springlade”, “sleeplade” en “kegellade”. Het zijn vernuftige mechanismen om het regeerwerk, registerknoppen en pedaal op efficiënte wijze aan elkaar te koppelen en gebruiksvriendelijker te maken.

We vermelden ook enkele vermaarde orgelbouwers uit die tijd: de familie VAN ELEN in Maastricht, JAN VAN STEUREN in Leuven, JAN VAN GEMERT in 's Hertogenbosch, JAN DE BUKELE in Antwerpen, ADRIAEN PIETERSZON in Delft e.a.

In de 16^e eeuw hebben vele dorpen een orgel, weliswaar van meer bescheiden omvang dan de grote kerken.

Het Concilie van Trente in 1562 vaardigde een decreet uit waarbij de instrumentale muziek zoveel mogelijk werd afgeraden. Dit bezegelde het einde van de orgelmis die op vele plaatsen beoefend werd. Een compromis werd echter vrij vlug gevonden door het alterneren van koorzang en zelfstandige orgelstukken.

1.4 Van 1550 tot BACH

Halverwege de 16^e eeuw was de ontwikkeling van de orgelbouw reeds ver gevorderd. Ook de koorzang kende een enorme bloei. Componisten waren zeer actief en hun werken verwierven bekendheid door de boekdrukkunst. Een voorbeeld: in de beroemde St. Marcuskerk in Venetië waren in een der zijbeuken twee gaanderijen gebouwd en elke gaanderij was van een orgel voorzien. Adriaen Wullaert, geboren in Brugge, werd door de Doge van Venetië aangetrokken en verwierf er hoog aanzien als componist. Hij wordt beschouwd als de grondlegger van de Venetiaanse school en na hem zetten beroemde opvolgers deze traditie verder.

De orgelbouwers volgden in het kielzog van de componisten. Het pijpwerk onderging heel wat ingenieuze vernieuwingen, uitbreiding en klankverfijning. Kwantitatief echter blijft de orgelbouw in Italië tamelijk schaars.

Giovanni ANTEGNATI was het eerste lid van een familie die het beroep van organist en orgelbouwer uitoefende. Zijn nakomeling Gratiado bouwde in 1580 een nieuw instrument voor de Domkerk in BRESCIA.

In Spanje staat de orgelbouw lijnrecht tegenover de Italiaanse met zijn heldere stemmen en heeft een veel zwaardere en machtige klank. Hier werd ook het orgelfront rijkelijk versierd en verguld. Vele van deze glorierijke orgels zijn door verwaarlozing heden niet meer bespeelbaar.

In Engeland bereikte het muziekleven onder Hendrik VIII, Maria Stuart en koningin Elisabeth een hoogtepunt.

Van zeer groot belang voor de bestudering van de orgelbouwkunst is het werk van een Zuid-Duitse eminente muziekhistoricus en tevens een beroemd organist en componist, MICHAEL PRETORIUS (1571-1621). Van zijn hand verscheen een werk onder de titel "ORGANOGRAPHIA", het tweede deel van zijn "SYNTAGMA MUSICUM". Het omvat nauwkeurige inlichtingen over de bouw en de geschiedenis van het orgel. Alle bestaande registers (reeksen orgelpijpen) van zijn tijd worden beschreven en afgebeeld. De verdere ontwikkeling van de orgelbouw is grotendeels op deze publicatie gesteund.

Ook werd de "spanbalg" uitgevonden. Hij bezat slechts één vouw, gevormd door dunne houten planken, bovenaan door gewichten verzwaard, waardoor ze vanzelf neervielen en niet opgetrokken dienden te worden.

Een van de nieuwigheden die in die tijden het licht zag is de windwaag: een instrument waarmee de winddruk kon gemeten worden om na te gaan of hij regelmatig bleef.

Even tussendoor enkele woordjes over de aanwezigheid en aanwending van orgels in de kerken. Reeds eerder had men getracht het orgel uit de kerken te bannen.

Tijdens de Reformatie vielen vele orgels in handen van het gepeupel en door haat gedreven kende de vernielzucht geen grenzen. Op initiatief van

Luther werd de misliturgie ofschoon lichtjes gewijzigd behouden. De middeleeuwse teksten en melodieën werden vervangen door vrije vertalingen, meestal uitgevoerd op volksmelodieën en met reminiscenties aan het Gregoriaans. Nog steeds werd het orgel gebruikt voor voor-, tussen- en naspel van de koor- en de gemeenschapszang. Na de Reformatie heerste er een grote leemte in de orgelkunst.

De orgelbouwkunst vindt in de 17^e eeuw haar bekroning in de werken van de families SCHNITGER en SILBERMANN.

ARP SCHNITGER (1648 – 1720)

Hij bouwde en herstelde meer dan 100 orgels in Noord-Duitsland, Nederland, Engeland, Spanje, Portugal en Rusland! Kenmerken van zijn schepingen kunnen als volgt omschreven worden: heldere, briljante klank door de veelheid van aangebrachte “vulstemmen” (rijen pijpen die één of meerdere boventonen laten horen van de toon die met een aangeslagen toets correspondeert); het aanwenden van “tongpijpen” (pijpen voorzien van een schalbekker die de toon versterken); en ook “grondstemmen” of labiaalpijpen (genoemd naar hun lipvormige bovenzijde). Hij wijzigde ook het voetklavier of pedaal en vergrootte de spelvariatie ervan.

Zijn 53 leerlingen strekten hun werkterrein nog verder uit. Een bekend en nog bestaand Schnitger-orgel werd in 1695 gebouwd voor de Johanneskerk van Hamburg.

JOHANN ANDREAS SILBERMANN (1678 – 1734)

Engageerde zich op jonge leeftijd bij de orgelbouwer EUGENIUS GASPARINI in Görlitz en ontwikkelde zich snel tot een bekwaam vakman. Van daar uit ondernam hij talrijke reizen in Duitsland om de grote orgels te bestuderen. Daarna trok hij naar Parijs om de geheimen van de Franse orgelbouwkunst nauwkeurig in zich op te nemen. Hij bleef er twee jaar op stage bij François THIERRY en leerde de principes van de oud-franse school kennen. Daarna keerde hij terug naar de Elzas. Daar bouwde hij zijn eerste grote werk, een orgel voor de Domkerk van Straatsburg. Nadien nog drie orgels voor kerken in het Zwitserse Bazel met als kenmerken: een groot aantal vulstemmen (zie hoger) – eenheid in de “dispositie” (samenstelling van de pijpreeksen met dezelfde klankkleur), en tenslotte vergrootte hij de mondopening van de pijpen.

De schoonste getuigenis van zijn kunnen blijft het orgel dat hij voor de Domkerk van Straatsburg uitvoerde. Bij zijn overlijden had hij samen met zijn vier zonen 34 orgels gebouwd. Een van zijn zonen, ook Johann Andreas genaamd, zette het werk van de vader voort. Hij schreef zes onuitgegeven en zeer waardevolle manuscripten (Bibl. Parijs) niet alleen over zijn vaders werkmethode doch ook over al de orgels die hij tijdens zijn reizen grondig bestudeerde.

Gottfried Silbermann, de broer van de oude Johannes, groeide eveneens uit tot een befaamde orgelbouwer. Zijn techniek verschilde van zijn ou-

dere broer maar ook zijn resultaten werden hoog geprezen. Hij vervaardigde het grootste deel van zijn orgelpijpen in zuiver tin of een ander metaal.

Kortom, de technieken die de Silbermanns toepasten maakten van het orgel het instrument waarop de beroemde composities van J. S. BACH en zijn tijdgenoten het best tot hun recht kwamen.

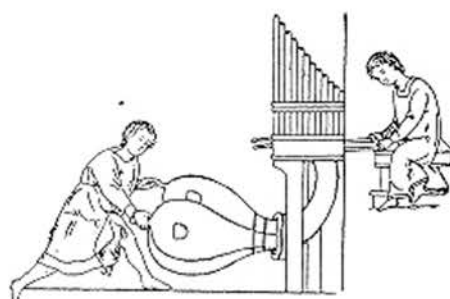
We beëindigen hier, op de drempel van de 17^e eeuw, dit geschiedkundig overzicht. In een volgende bijdrage is de geschiedenis en de evolutie van het orgel in Vlaanderen aan de orde.

(wordt vervolgd)

Bronnen:

1. M. A. PRICK VAN WELY: *"Het Orgel en zijn Meesters"*, 1965, Kruseman's Uitgeversmaatschappij Den Haag
2. A. FAUCONNIER en P. ROOSE: *"Orgels van Vlaanderen"*, 1991, Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap – Bestuur Monumenten en Landschappen

ILLUSTRATIES

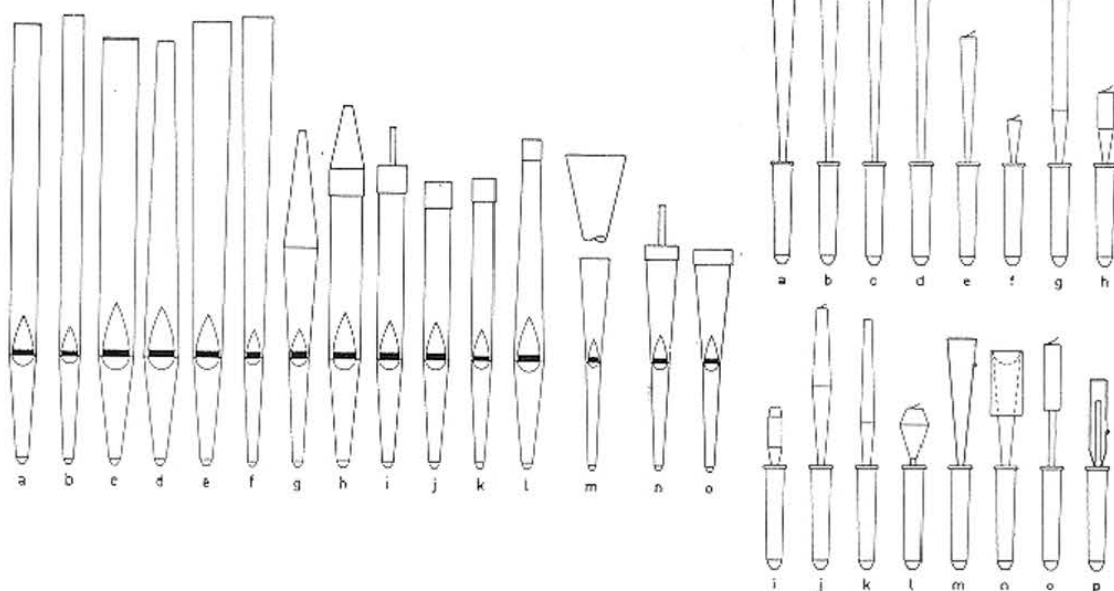

Oude afbeeldingen van orgels op Middeleeuwse miniaturen

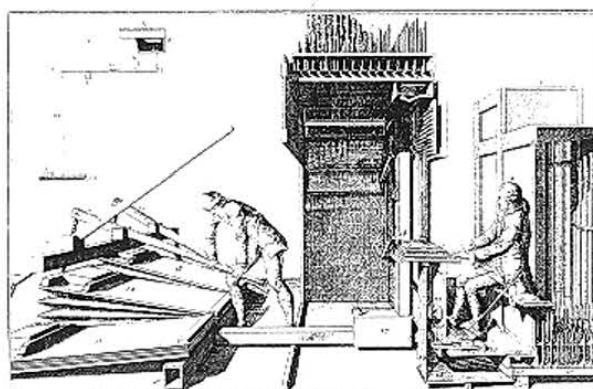

Terracotta-beeltenis van het waterorgel, gevonden te Karthago (voor- en achterzijde)

LABIAALPIJPEN: genoemd naar hun *bovenlabium* of lip; ter onderscheiding van Tongpijpen of *Lingualen*.

TONGPIJPEN: pijpen die door middel van een trillende *tong* spreken en waarbij de *schalbekker* de toon versterkt en karakter geeft.

Werking van het orgel
in beeld gebracht door
Dom Bédos, orgelhistoricus
en auteur in 18de eeuw

Positief. Hugo van der Goes 1476

HET INTERIEUR EN DE INBOEDEL VAN HET HOF VAN DROOTBEKE TE LAKEN IN 1482

Wim van der Elst

Drootbeek rond 1580 door Hans Collaert

Van de zeven erfheerlijkheden van Laken is er naast enige geschiedkundige artikels¹ niets materieels overgebleven, behalve de toren van het Hof van Drootbeke, die geïncorporeerd is in de gebouwen van het Ursulineninstituut.

Het is dan ook aan een meervoudig toeval te danken dat er van dat Hof ook een beschrijving van het interieur en de inboedel kan worden gepubliceerd :

- 1) een toeval dat in 1482 een rijke kinderloze erflaatster voor zo 'n ingewikkelde erfenis stond dat ze een uitgebreid testament opstelde, waar testamentuitvoerders en een boedelbeschrijving aan te pas kwamen ;
- 2) een toeval dat deze papieren gedurende eeuwen bewaard bleven in het familiearchief d'Overschie de Neerijssche, en dan nog gedeponeerd geraakten op het Rijksarchief ;
- 3) een toeval dat P. Leynen ze daar ontdekte en er een interessant artikel aan wijdde in "Eigen Schoon en De Brabander", XLIXe jg.,

1966, nr. 11-12, blz. 1-24 :

- 4) een toeval, waar ik bij het overlopen van de jaargangen van dit tijdschrift naar materiaal over Laken dit artikel steeds over het hoofd had gezien, dat als titel ook enkel draagt : “Het testament van Margriete van Oisy 1482”, zonder enige verwijzing naar Laken, dat ik op de jaarlijkse boekenbeurs te Strombeek een stapeltje overdrukken op de kop kon tikken, waaronder één met bewust artikel, dat bij het doorbladeren een licht deed opgaan.

Zonder gans de familiegeschiedenis te willen brengen, alleen kort het volgende : ridder Gerard van IJssche was in de 13e eeuw seneschalk van Brabant. Hij hield te leen van de hertog van Brabant, naast andere goederen, het Hof van Drootbeke te Laken met 45 bunder land en 4 bunder weide. Het werd ook het Hof van IJssche genoemd. Uiteindelijk kwam dit goed via de laatste telg van de familietak, Margriete van IJssche, in het bezit van haar zoon Gerard van Oisy. Bij diens dood in 1446 werden zijn goederen verdeeld onder zijn twee kinderen : Wenzelijn en Margriete, de testatrice waarover het artikel gaat.

Zij werd geboren in 1406 en overleed te Brussel in september 1482. In 1426 was zij gehuwd met ridder Hendrik Magnus, die op 22 september 1480 stierf. Het gezin bleef kinderloos.

Deze Hendrik Magnus was een telg uit een voornaam Brussels patriciërs-geslacht. Hij zou dan ook een lange carrière maken : schepen in 1427, burgemeester in 1428, stadsontvanger in 1431, kerkmeester van St. Goedele in 1465, enz. Hij was ook ononderbroken in dienst van de hertogen van Bourgondië, zoals uit zijn grafschrift in de St. Goedelekerk blijkt :

Hier leet begraven heer Hendrick Magnus Ridder synder tyt Raid Caemerlinck ende stadthouder van den leenen in Brabant des hertoghe Philips van Bourgondiën ende Brabant ende XXXVI jaer Raedt ende XXXVIII jaeren stadthouder ende Raedt des hooghen Princen Kaerle hertoghe van Bourgondien ende van Brabant die staerf int jaer XIV^oLXXX xxii september.

Terloops gezegd : dit grafschrift in het Diets toont eens te meer aan hoe relatief de zogezegde verfransing te Brussel wel was, zelfs onder de naaste medewerkers van de hertogen van Bourgondië.

Hendrik en Margriete woonden in Brussel in de *Hetegat*-wijk, waar zij meerdere eigendommen bezaten tussen de St. Goedele en de (oude) stadswal, waar nu de gebouwen van de Nationale Bank staan. Vanuit het woonhuis was er zelfs een rechtstreekse toegang tot de kerk.

Het testament van Margriete, opgemaakt op 15 augustus 1482, voorziet naast zeer uitgebreide beschikkingen onder meer in volgende maatregelen voor haar zielerust wat Laken betreft :

- Twee dertigsten (reeksen van 30 zielemissen op 30 opeenvolgende dagen) in O.L.V. van Laken ;

- De pastoor, kapelaan en koster van Laken moeten dadelijk na hun thuiskomst van de uitvaart (in St. Goedele) in hun parochiekerk een vigilie houden en een gezongen requiemmis celebreren. De H. Geestmeesters moeten voor drie mud roggebrood doen bakken om uit te delen na die mis.
- De kerkfabriek ontvangt 2 ½ pond Brabants en 22 rijnsgulden om in erfelijke renten om te zetten tot dienst van de O.L.V. vespers in de kerk van Laken.
- De testamentuitvoerders moeten een hele reeks renten instellen o. a. voor de O.L.V. kerken of Mariabedevaartplaatsen : Halle 2 ½ pond, Alseberg 20 schilden, Laken 20 schilden, Loretten 3 kronen, O.L.V. van de Zavel 2 ½ pond.

In uitvoering van het testament werden boedelbeschrijvingen opgesteld van het sterfhuis, van het Hof van IJssche te Laken, en van dat van Stalle te Ukkel.

Op 17 september begaven de erfgenamen, de voogden en de notaris zich met getuigen naar Laken en stelden de volgende inventaris op van het hof van Drootbeke :

In de grote zaal inventariseerde men 5 tafels, 12 drievoeten, lange banken, *een tafereel metter Passie Ons Heeren* en een hertshoren.

In de keuken allerlei gerei, o.m. *cruyshael met iii cleyne haelkens, hueschen, troesten, roesters, hangijzers, keerijzers, brantroeden*, ijzeren braadpannen, ronde pannen, appelroester, 3 ijzeren lepels, een reeks potten en pannen van aardewerk.

De *Groene Kamer* werd aldus genoemd naar het groen behang, de groene sargies en kussens *metten mennekens ende jouffrouwe te perde*. Dit was een slaapkamer met een groot bed en groene gordijnen. Er prijkte ook een spiegel.

Naast deze kamer lag het *Baeycamerken* (de badkamer !). Hier vond men zwarte gordijnen, een nachttabbaard, een *baeycupe met blauwen deksel*, een drievoet, *eenen quaden lienstoel ende eenen cackstoel*.

Een huiskapel was in dit hof ondergebracht met altaar en altaarsteen, 2 koperen kandelaars, misgewaden van blauw damast, *autaerdwelen* en zijden voorhangsels, een zilveren vergulde kelk, bellen, ampullen, korporalen en een hostiebusje. Boven het altaar prijken albasten beelden van Ons Heer en Sint Antonius, een tafereel met Jezus' Aanschijn, *Onservrouwen bede* en *den noot Gods*.

Er hoorde een toren bij het hof waar men beneden en boven slaapvertrekken in had aangebracht.

De bovenverdieping van het hof vertoonde een slaapkamer met 3 bedden boven de keuken, een grote slaapkamer boven de zaal waarin een bed van 3 ellen *metten coetsen, drie gordinen met ommeloop van rode zyde, een hemel ende xiii stucken behangsels*.

Een *blauwe camer* en de nieuwe eetkamer waren ook nog als slaapgelegenheid ingericht.

Keizerin Maria in Laken in 1601

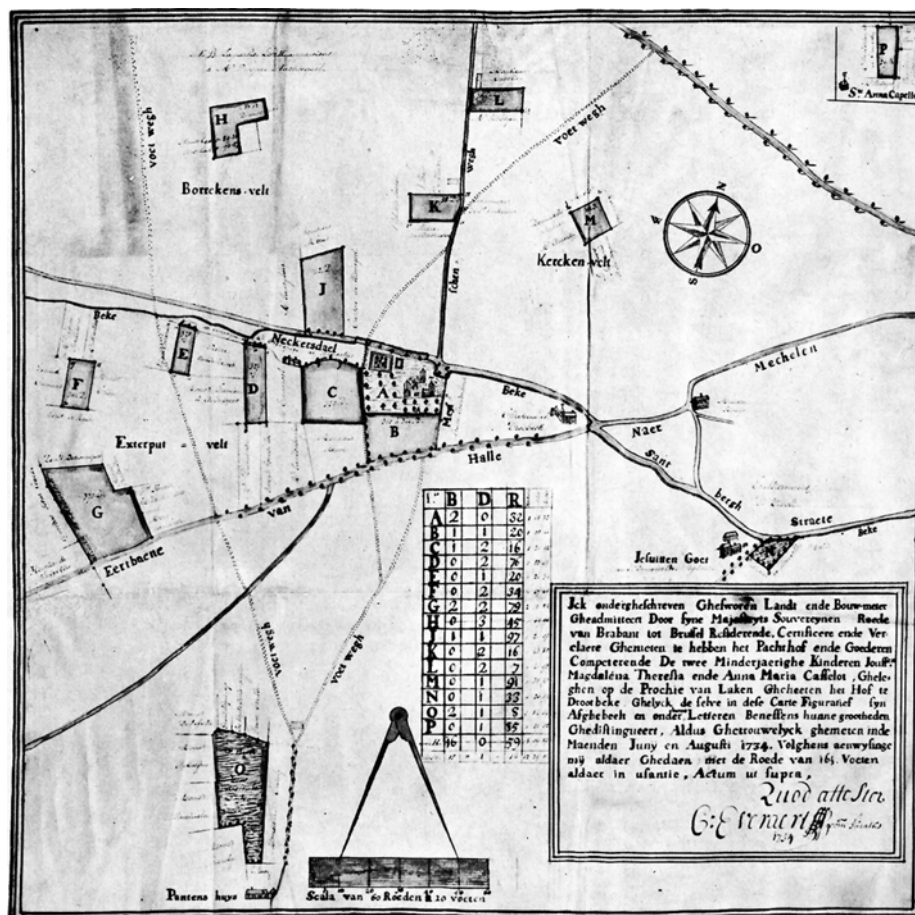
Het hof van Drootbeke werd toegewezen door Margriete aan haar “lieve neve” Charles van Poitiers, kleinzoon van haar broer Wenzelijn. Na hem viel het toe aan zijn natuurlijke dochter Marguerite van Poitiers, gehuwd met Robert de Bailleul.

Daarna kwam het in bezit van de familie Van Zeebroeck en in 1565 van Gerard Casens, advocaat bij de Raad van Brabant. In 1594 werd het gekocht door Jean Richardot, raadsheer bij de Raad van State en voorzitter van de Raad van Artesië. Die zou er grote delen van doorverkopen, onder meer 6 bunder 43 roeden aan de stad Brussel voor de aanleg van de vaart. Na zijn neef Guillaume Richardot volgden in 1629 een advocaat Hartius, een raadsheer Jean-Paul Guidebon Pissini, een advocaat Schrieck.

In 1666 werd het eigendom van de familie Van Uffel of Van Nuffel voor meerdere generaties.

In 1704 werden de weidegronden, groot 35 à 36 bunder, verkocht aan Anne de la Tour-Taxis. Het is ten dele op deze weiden dat veel later het spoorwegcomplex en de installaties van Brussel Zeehaven zouden komen. In 1718 werd het Hof van Drootbeek verworven door Marie Scheltiens, weduwe van Egide Van Turnhout, en stond het aldus beschreven : *een seker groot heerelyck steenen huys ofte casteel omwatert, met de optreckende brugge, duyven huys, vijvers, genoempt Drootbeke, groot 10 dachwanden.*

Het bleef in het bezit van de familie Van Turnhout of Van Turenhout ge-

Drootbeek in 1734 door Everaert

Amandus Josephus Mertens, die het in 1845 in een ruil afstond aan graaf Charles Louis Mertens.

In 1845 werd het verkocht aan kolonel Jacques Octave Osten, gehuwd met barones Sophie Guillelmine Detven d'Enschede.

Die verkochten het "ancien chateau de Drootbeek" in 1849 aan Petronille Mastboom (die tot haar dood in 1893 moeder overste zou zijn onder de kloosternaam Mère Cunégonde de St. Augustin) en consoorten, de Ursulienengemeenschap.

De eerste klassen werden reeds in november 1849 geopend. Het complex kende aanzienlijke uitbreidingen, zoals een nieuwe vleugel met kapel ten dele gebouwd waar de vijver was, in 1857². Daartoe werden aanpalende terreinen en gebouwen verworven. Zo in 1850 een "métairie", "une petite maison de campagne" en nog een tweede "maison de campagne », toch 1ha 35 a groot. In 1856 verkochten de consoorten Godefroy nog een "maison de campagne dite Drootbeek".

Zoals men merkt droegen ook andere hoven of buitenverblijven de naam Drootbeek. Dat was ook het geval met meerdere hofsteden, waaronder deze waar eresenator Leo Lindemans in zijn genealogische bijdrage de verre voorouders van koningin Paola situeert.

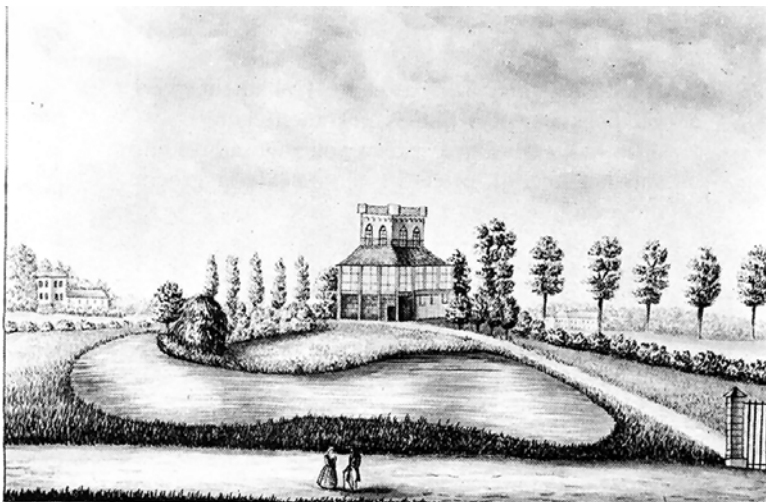
Het is alleen niet eenvoudig ze uit mekaar te houden. In de geïllustreerde

durende meer dan een eeuw. Op 12 juli 1831 verkochten 25 afstammelingen van deze familie het aan Marie de Nachtegael, echtgenote van ridder Marie-Jean-Baptiste-Louis Levieux die zich Levieux de Drootbeek zou noemen. Het was toen nog 4 ¼ bunder groot.

In 1837 raakte de rest van het domein verdeeld. In 1844 kwam het kasteel in handen van baron

heruitgave van de “Histoire des environs de Bruxelles” van Alphonse Wauters (Editions Culture et Civilisation, Bruxelles, 1972, tome 6A, p. 158) staat een kaart afgebeeld, opgemaakt door landmeter C. Everaert in 1734, van “het pachthof en de goederen competerende de twee minderjarige kinderen Juffr. Magdalena Theresia ende Anna Maria Casselot, gelegen op de parochie van Laken, geheten het Hof te Drootbeke”. Er zijn 15 percelen, niet aaneengesloten maar wel meest in de buurt gelegen, op één perceel na dat helemaal aan de andere kant van Laken, nabij de Sint-Annakapel lag. Samen toch goed voor 16 bunder 59 roeden.

En om de zaken nog ingewikkelder te maken: ook het hof van Coeckelbergh in de Neerleest, aan de andere kant van Laken, werd pachthof van Drootbeek geheten. Het had helemaal niets te maken met “ons” Hof van Drootbeek en we zullen de geschiedenis ervan niet uit de doeken doen, maar enkel aanstippen dat hieruit uiteindelijk het domein de la Coste zou ontstaan dat door Leopold II in het Koninklijk Domein zou worden ingelijfd.

Tivoli door Baron de Wal

Van de oorspronkelijke gebouwen van het oude kasteel van Drootbeek is zoals gezegd alleen de toren overgebleven, maar bijna onherkenbaar onder een bepleistering, en enkele stukken muur. Vermoedelijk is er veel vernield bij de hevige brand van 1886. Volgens Cosyn dateert de toren van 1547. We hebben echter gezien dat er in 1482 ook al een toren was. Mogelijks was dat degene die volgens Cosyn in 1838 nog bestond.

Van Drootbeek hing ook lang het buitengoed *Santberghen* af, tot het door Richardot in 1605 aan de Jesuïeten werd verkocht. Veel later werd het de “guinguette” *Tivoli*. De geschiedenis daarvan hebben wij gepoogd te beschrijven in LACA Tijdingen, 12^e jg. Nr. 1, september 2000.

Op de tekening van Tivoli door baron de Wal in 1839 gemaakt (bewaard in de verzameling van de Nationale Bank van België) ziet men op de achtergrond hoe Drootbeek er toen uitzag, en waren er inderdaad twee torens.

Een tekening van Hans Collaert uit de 16^e eeuw, getiteld *Te Laken op den rechten wech* zou in het midden ook het hof van Drootbeek voorstellen.

Tenslotte kan men Drootbeek ook zien liggen, ongeveer in het midden tussen de toren van Santberghen en de oude kerk van Laken, op het

schilderij uit 1601 (of 1697) van Hans Van der Beken uit het Monasterio de las Descalzas Reales in Madrid, dat de reis van Keizerin Maria (dochter van Karel V en Isabella van Portugal en weduwe van Maximiliaan II, keizer van Hongarije en Bohemen) in 1580 voorstelt, in een landschap dat doormidden wordt gesneden door de vaart van Willebroek met de omwalling van de stad Brussel op de achtergrond. De reproductie hiervan in de catalogus van de Europalia-tentoonstelling Luister van Spanje (1985, C 93) is echter erg vaag en onduidelijk.

Tenslotte nog dit: de specialist van de toponymie van Laken, ons lid Pierre Van Nieuwenhuysen, stelt dat de benaming Drootbeek niets met de kleur rood van doen heeft. Het betekent daarentegen een beek die door de Root, de Rode, loopt, een plek waar de bebossing gerooid is. Zie de vele plaatsnamen met Rode in Brabant. De volksetymologie heeft daar “rode beek” van gemaakt, en in het Frans is dat “ruisseau rouge” geworden, “maison rouge” en dergelijke meer.

¹ Naast passages bij oudere Lakense geschiedschrijvers als Laurent Van Beneden, J.A. Gurnez, Quentin Hennin en Sanderus, vooral : A. Wauters : Histoire des Environs de Bruxelles, 1855 ; L. Galesloot : L’Ancienne Héparchie de Laeken-Notre-Dame aujourd’hui Résidence Royale. Notice historique accompagnée de pièces justificatives et suivie du texte inédit d’une coutume de cette localité, in : Messenger des Sciences Historiques ou Archives des Arts et de la Bibliographie de Belgique, année 1878, 3e livraison, Gent, 1878, pp. 249-314 ; A. Co-syn : Les Anciennes Seigneuries de Laeken, in : Annales de la Société Royale d’Archéologie de Bruxelles, tome XXX, 1921, pp. 32-64 ; J. Verbesselt : De zeven erfheren van Laken en hun keure uit de 14e eeuw, in : Eigens Schoon en De Brabander, XLVIIe jg., nr. 3-4, maart-april 1964, blz. 139-164.

² De geschiedenis van het complex wordt in detail beschreven door Roger Platton : Laeken. Het Nekkersdal. La Vallée des Nutons (Quartier Drootbeek), Brussel, 1989-1990, blz. 27-34

VAN DE BOEREN VAN DROOTBEKE

Leo Lindemans

I. Jan van der STRAETEN verwerft het hof te Drootbeke te Laken circa 1399, +na 1405. De later herbouwde toren van deze hofstede staat er nog als onderdeel van de school van de Ursulinen¹.

Gehuwd met Alijt SWITTEN, was hij vader van:

II. Goossen van der STRAETEN, boer op het hof te Drootbeke, vermeld van 1399 tot omstreeks 1425, gehuwd met Lijsbet SWINNEN, liet na:

III. Machiel van der STRAETEN, boer op het hof te Drootbeke, vermeld van 1425 tot omstreeks 1471, gehuwd met Lijsbet van der HEYDEN, liet na:

IV. Cornelis van der STRAETEN, boer op het hof te Drootbeke, vermeld van 1504 tot ongeveer 1522, liet na uit zijn tweede huwelijk met Lijsbet AELBRECHT, dochter van een schepen van de stad Brussel:

V. Margriet van der STRAETEN, vermeld van 1522 tot 1541, trouwde met Roeland van MERSTRAETEN uit Wezembeek-Oppem, die overleed vóór 1534. Van wie:

VI. Jan van MERSTRAETEN, meisenier (vrije boer) te Brussel in 1535, stierf in 1579, getrouwd met Josyne van BUYTEN uit Merchtem, van wie:

VII. Huybrecht van MERSTRAETEN, brouwer in "den Baert" aan de Overmolen te Brussel in 1562, overleed na 1604, liet na uit zijn huwelijk met Margriet van MELDERT uit Meise:

VIII. Margriet van MERSTRAETEN, meisenier te Brussel in 1598, trouwde met Joos van GINDERTAELLEN, van wie:

IX. Maria van GINDERTAELLEN, te Brussel 1592 - ca. 1686, trouwde met Anthonis MILLÉ, vleeshouwer te Brussel, overleden vóór 1686, van wie:

X. Catharina MILLÉ, trouwde met Andries t'SERAERTS, vleeshouwer, raadslid van de stad Brussel, geboren 1626 gestorven vóór 1699, van wie:

XI. Margriet t'SERAERTS, 1659-na 1699, trouwde met Norbert Geraerd van de VELDE, te Brussel 1658-na 1699, van wie:

XII. Catharina Theresia van de VELDE te Brussel 1699-1772, gehuwd met Jacques Dominique MOSSELMAN, vleeshouwer en Burgemeester van Brussel, van wie:

XIII. Jacques MOSSELMAN, vleeshouwer en burgemeester van Brussel 1719-1781, getrouwd met Barbara t'KINT, brouwersdochter uit Brussel, en liet na:

XIV. Cornelis MOSSELMAN, graanhandelaar en bankier aan de Oude Graanmarkt te Brussel, leverancier van de Franse legers, 1753-1829, trouwde met Petronella MUTS uit Breda (Nederland), en liet na:

XV. Théodore MOSSELMAN du CHENOY, bankier aan de Nieuwe Graanmarkt en senator te Brussel, 1804-1876, trouwde met Isabelle COGHEN, bankiersdochter uit Brussel, ouders van:

XVI. Laura MOSSELMAN du CHENOY, 1851-1925, die getrouwd is met Don Beniamino Tristano BUFFO di CALABRIA, Hertog van Guardia Lombarda, Graaf van Sinopoli, sindaco van Napels, 1848-1901, ouders van:

XVII. Don Fulco, Prins RUFFO di CALABRIA, Hertog van Guardia Lombarda, Graaf van Sinopoli, senator, luchtmachtofficier 1884-1946, getrouwd met Donna Luisa GAZELLI, 1896-1989, ouders van:

XVIII. Donna Paola BUFFO di CALABRIA, koningin der Belgen, geboren 1937.

¹ Het hof te Drootbeke omvatte destijds ongeveer 50 bunder akkers en weiden (ongeveer 65 hectaren van vandaag) gelegen aan de Nekkerdalbeek en de aardeweg van Halle naar Mechelen in het zuiden van de gemeente Laken. Het grootste deel van deze oppervlakte ging verloren bij de aanleg van de Willebroekse vaart in 1560. Het resterende deel werd verworven door de familie Thurnund-Taxis en later nog door het klooster van de Jezuïeten in 1605 en dat van de zusters Ursulinen kort na 1831.

Deze zusters hebben tenminste de herbouwde toren van het hof te Drootbeke in stand gehouden, één van de allerlaatste sporen van het oude Laken.

WERVELSTORM OVER LAKEN OP 1 JUNI 1927

Wim van der Elst

Het geïllustreerd weekblad “Ons Volk Ontwaakt” van 12 juni 1927 bracht een kleine fotoreportage over de orkaan die voorbijtrok op woensdagmiddag 1 juni 1927, waarbij honderden bomen werden ontworteld of afgeknakt.

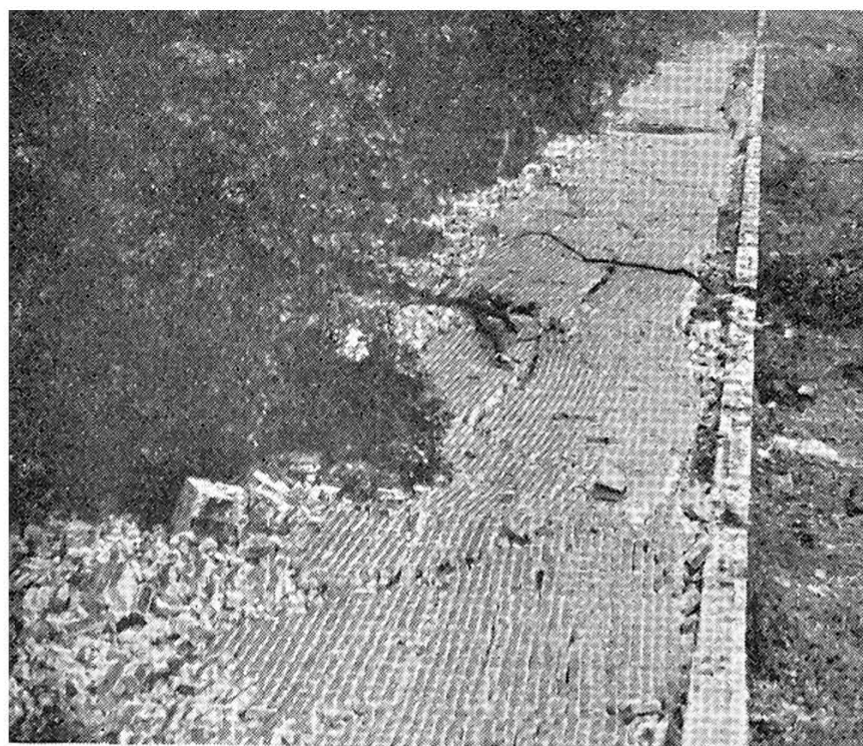
Vooraf het park kreeg het zwaar te verduren. Alle lanen en dreven lagen vol met omgewaaide bomen en afgerukte takken. De foto met de omvergewaaide boom op een helling is van de Sint-Annadreef. Een andere foto toont een muur die omver werd geblazen. Nog een andere laat een snoepkraampje in het park zien dat bijna werd verpletterd door een omgevallen boom. Men heeft er de takken al van afgezaagd. Ganse families schoten ter hulp voor de opruiming, niet zozeer uit burgerzin, maar om een flinke voorraad brandhout voor de winter aan te leggen...

Ons LACA-lid ere-senator Leo Lindemans herinnert in zijn boekje “De Prinsen van Ossegem” (Brussel 1989, 166 p.) ook aan die storm, die hij wel verkeerdelijk in 1928 situeert.

Het was kort daarna dat de kinderen Lindemans niet langer te voet naar school mochten gaan, maar met de auto naar de zustersschool van de Heizel en later naar het Sint-Pieterscollege in Jette werden gebracht. *“De beslissende doorstoot moet gekomen zijn, letterlijk en figuurlijk, van de hevige wervelstorm die in 1928 Ossegem heeft geteisterd. Daken zijn toen weggerukt, bomen ontworteld zodat de weg naar school lange tijd onbruikbaar werd. Meneer Cornet werd door die storm verrast midden in het park. Hij heeft beuken rondom zich zien neerploffen, is Goddank heelhuids in Ossegem geraakt niet zonder schrammen evenwel. Hij heeft het bladerdek, de takken en de stam van heel wat beuken moeten doorworstelen. Papa was gelukkig wat langer in de stad weerhouden, maar mama heeft toen duizend angsten doorstaan.”* (p. 112)

Een grote verzameling foto's van het Instituut voor Landbouwhuishoudkunde van Ossegem is te vinden op de website www.laken-ingezoomd.be.

(Met dank aan VVF-Brussel vzw, de Brusselse afdeling van de Vlaamse Vereniging voor Familiekunde, die 11 ingebonden jaargangen van “Ons Volk Ontwaakt” schonk aan het Archief en Museum van het Vlaams Leven te Brussel.)

DE WERELDTENTOONSTELLING VAN 1935 WAS GEPLAND VOOR 1930 EN WAAROM IN LAKEN EN NIET IN WOLUWE?

Wim van der Elst

Men is van verschillende kanten stilaan bezig met de voorbereiding van tal van activiteiten die in 2008 zullen plaats vinden ter gelegenheid van de herdenking van de Wereldtentoonstelling 1958 die dan juist 50 jaar geleden op de Heizel gehouden werd.

Er wordt daarbij wel eens vergeten dat het eigenlijk de tentoonstelling van 1935 was die ervoor gezorgd heeft dat die van 1958 ook daar zou doorgaan.

En de keuze van die locatie was geen evidentie...

De voorbereidingen ervoor waren al vele jaren vroeger begonnen. Een merkwaardig artikel hierover vonden we in het weekblad "Ons Volk Ontwaakt" van 26 november 1922.

"Plannen worden vooruitgezet om in 1930, ter gelegenheid der honderdste verjaring van België's Onafhankelijkheid, te Brussel weer een Wereldtentoonstelling in te richten, die in omvang en belangrijkheid echter alles zou overtreffen wat als wereldtentoonstellingen vroeger in België gezien werd.

Belangstelling blijkt er in gans de handels- en nijverheidswereld ten overvloede te bestaan. Al worden van regeringszijde wel wat bezwaren van financiële aard aangevoerd, toch schijnt er kans op dat een beslissing dezer dagen bepaald worde genomen en wel in de zin van een toetreden tot het ontwerp van tentoonstelling.

Een grondig meningsverschil blijkt echter te bestaan inzake de plaats waar de tentoonstelling moet opgericht worden in de Brusselse omgeving. Twee plannen staan tegenover mekaar. Moet de Wereldtentoonstelling te Laken of te Woluwe oprijzen? Naar ons beste weten heeft het ontwerp Laken negentig ten honderd kans. Het schijnt ons trouwens het ernstigste voorstel en biedt voordelen die tenslotte moeten overwegend zijn bij de terreinkeuze. Een eenvoudige overweging van wat Laken aan voordelen biedt inzake toevoerwegen, waterleiding, gas en elektriciteit, mogelijke verkeersmiddelen tussen de verschillende delen der tentoonstelling, tramwegen naar de tentoonstelling, spoorwegen, enz., pleit reeds dadelijk ten gunste van deze voorstad. Ook de burgemeesters de meeste gemeenten van Groot-Brussel neigen tot het voorstel Laken.

Intussen zal het voor onze lezers zeker wel interessant zijn reeds een en ander te vernemen over het ontwerp van Wereldtentoonstelling. De platen die wij hierbij afdrukken geven tevens een indruk van de streek waar over acht jaar de nieuwe wereldoor vermoedelijk zal oprijzen.

DE LIGGING

Men moet kunnen beschikken over een grote oppervlakte welke toelaat talrijke paleizen op te richten. Deze moeten, met het kader der tentoonstelling, een geheel vormen dat gans de Brusselse agglomeratie beheerst.

De vorige tentoonstellingen van Brussel lagen op een der hoogten welke de scheidingslijn van de Zennevallei uitmaken: Jubelpark en Solbosch. De aanstaande tentoonstelling moet nog op deze hoogtelijn blijven en thans op het grondgebied van Brussel. De meest verkieslijke ligging is de hoogvlakte van Osseghem of van het Verregat, tussen het Koninklijk Park van Laken en de Romeinsesteenweg, een uitgestrekte hoogvlakte van gemiddeld 70 hoogtepunt, van waar men het schoonste panorama der agglomeratie ontdekt.

DE PLAATS

Vanaf de steenweg op Meise, schone beboomde en bebloemde laan van 156 meter breedte, daalt deze hoogvlakte in zachte glooiing af tot aan de Brusselse voorhaven langs de oosterzoom van het Koninklijk Park. Van deze plaats, die geleidelijk stijgt van het kanaal tot aan de Japanse Toren en het Chinees Paviljoen, ontdekt men: op het voorplan de voorhaven en de industriële vallei tot aan Vilvoorde – sprekende bewijzen van onze handelskracht -, daarachter de schone verkeersaders van het nieuwe Schaarbeek, verder en hoger op het vliegplein.

Heel deze terreinoppervlakte beslaat 378 hectaren, waarvan er 256 toebehoren aan de Staat en aan de Maatschappij voor het behoud en de verfraaiing der schone uitzichten, en 56 hectaren aan de Maatschappij van het Kanaal en de Zeevaartinrichtingen.

Wanneer men zich herinnert dat de jongste tentoonstelling in Solbosch slechts een 80-tal hectaren besloeg, moet men aannemen dat de terreinen van de Staat en van de van hem afhangelende Maatschappij reeds voldoende zouden zijn om de nodige ligging te verschaffen. Men heeft dus geen de minste moeilijkheid te duchten voor het verwerven van particuliere eigendommen.

De terreinen langs de voorhaven gelegen op nagenoeg 1 kilometer lengte, lenen zich wonder goed voor het opstellen ener zeevaarttentoonstelling waar zouden verzameld worden al de types van vaartuigen welke de haven van Brussel kunnen bereiken en waar al de verbeteringen, in de scheepsbouw verwezenlijkt, kunnen gegroepeerd worden. Dit jaar begint men, te Oostende, een grote vissershaven te bouwen. Dit zegt genoeg van welk belang, in 1930, de tentoonstelling van de meest moderne zeevisserstuigen en vaartuigen zou zijn. Men weet met hoeveel belangstelling in ons land de oprichting en de ontwikkeling ener zeevisserij-nijverheid wordt tegemoet gezien.

Dit kanaal zal trouwens een hoofdbestanddeel zijn voor het welslagen der

tentoonstelling. Onverminderd het productief maken van onze zeevaart-inrichtingen is deze waterweg inderdaad een toegangsweg zoals er nergens een gevonden wordt, langs waar, met een minimum van kosten en een maximum van gemak, al de zware materialen onmiddellijk op het expositieterrein kunnen aangebracht worden, duizenden reizigers snel kunnen ontscheept en ingescheept worden, en op wiens oppervlakte prachtige waterfeesten kunnen worden ingericht, die de tentoonstelling zoveel luister zullen bijzetten. De grote machinehal zal tegen het kanaal aanliggen; dit zal de gelegenheid bieden om een modelinrichting tot stand te brengen voor het laden en lossen van schepen, waarvan de tentoonstellers zullen genieten. Vandaar ook vermindering der algemene kosten en ruimere deelneming der tentoonstellers.

Indien het kanaal een onloochenbare aantrekkelijkheid is voor de tentoonstelling en een hoofdzakelijke factor voor haar welslagen, het vormt evenwel slechts een gedeelte van het heerlijke kader harer ligging, die gedurig in schoonheid en in waarde afwisselt naarmate het gezichtspunt waarop men zich plaatst.

EEN HEERLIJKE STREEK

De ontwerpen der tentoonstelling wijzen op de prachtige achtergrond van het Koninklijk Domein en van het Openbaar Park van Laken, op de schone boomrijke lanen en dreven van de Van Praetlaan en de steenweg op Meise, op de lachende omliggende velden, op de heerlijke kunstwerken die Koning Leopold II rondom het Park heeft verspreid: het voormalig en verfraaid buitengoed Lacoste, het Chinees Paviljoen, een echt juweel dat de vreemdelingen van verre komen bewonderen, de Japanse Toren, de fontein van Jean de Bologne, model van Italiaanse bouwkunst uit de Renaissance-tijd, het monument van Leopold I, in het middenpunt van het openbaar Park, juist tegenover het Koninklijk kasteel, het Belvédère, het voormalige en vergroot buitengoed De Rongé, waar de Minister van Landbouw de model-landbouwnormaalschool heeft ingericht welke als centrum kan dienen voor een landbouwtentoonstelling die de buitenbewoners ten eerste zou boeien en aantrekken. Meest al deze monumenten, zeer lokaal van kleur, kunnen geschikt gemaakt worden en alzo de inrichtingskosten veel verminderen.

Zou men niet geloven, wanneer men de aanhoudende en taaie pogingen nagaat van Leopold II om de zo terecht genaamde "Schoonenberg" te versieren, dat hij wel degelijk voor doel had een grootse omgeving te maken die hij nodig oordeelde voor de eerstvolgende tentoonstelling?

Voegen wij hier nog bij dat de Stad Brussel van plan is een modeltuinwijk te bouwen op dat gedeelte van het grondgebied van Neder-Over-Heembeek gelegen tegenover het Koninklijk Domein, aan de overzijde van de ontworpen ligging. De van groen omgeven villa's zouden alzo het kader nog schoner maken en een ander aantrekkingsmidden zijn voor de stedenbewoners uit het land en den vreemde.

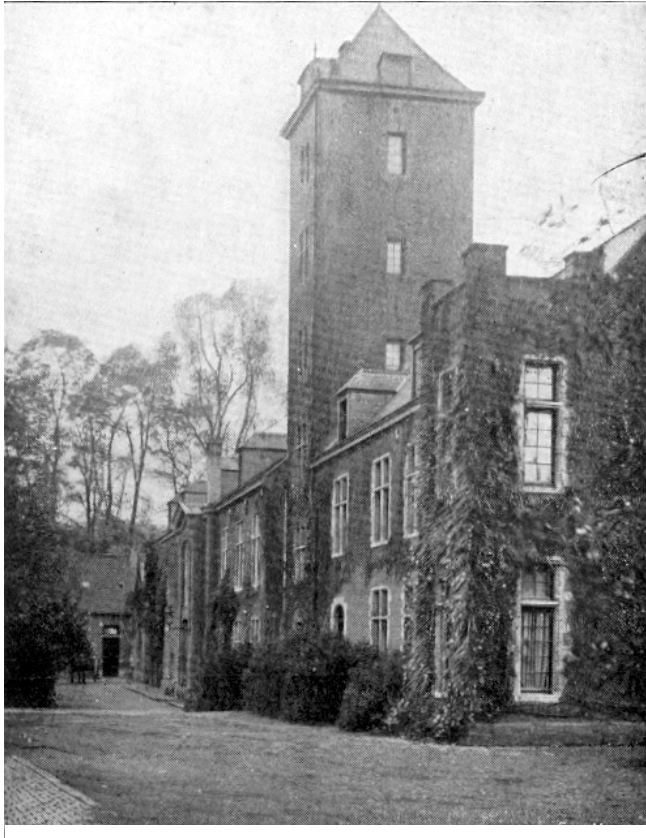
Eindelijk zou Z. M. Koning Albert er in toestemmen dat, van tijd tot tijd, het publiek zich moge vermeien in Zijn majestatisch Park en in de wereldberoemde serres van Zijn Domein, die alzo een waardevolle voortzetting zullen zijn van de reeds zo belangwekkende serres van de koloniale tuin.

NIEUWE WONINGEN VOOR 3000 GEZINNEN

Inzake het bezorgen van woongelegenheden aan de bewoners der te ont-eigenen onroerende goederen, mag men zich afvragen of het onmogelijk is, binnen een tijdsverloop van twee jaar, 400 huizen te bouwen die bij hoogdringendheid moeten betrokken worden. Voorzeker niet, en onze bouwmaatschappijen bewijzen het ten overvloede: 5.000 nieuwe woon-gelegenheden zullen in 1922 worden gebouwd, en anderzijds zijn er genoegzaam bouwterreinen voorhanden in de agglomeratie en inzonderheid te Laken, te Schaarbeek, te Jette, te Molenbeek. En met een verlicht ge-moed zou men een complex van ongezonde woningen zien verdwijnen: een waar broeinest van besmetting; en in hun plaats zullen ruime han-delsgebouwen verrijzen, terwijl 3.000 gezinnen (meer dan het dubbel van die door de onteigening werden buitengezet) heldere, goed verluchte en gezonde woonvertrekken zullen gevonden hebben.”

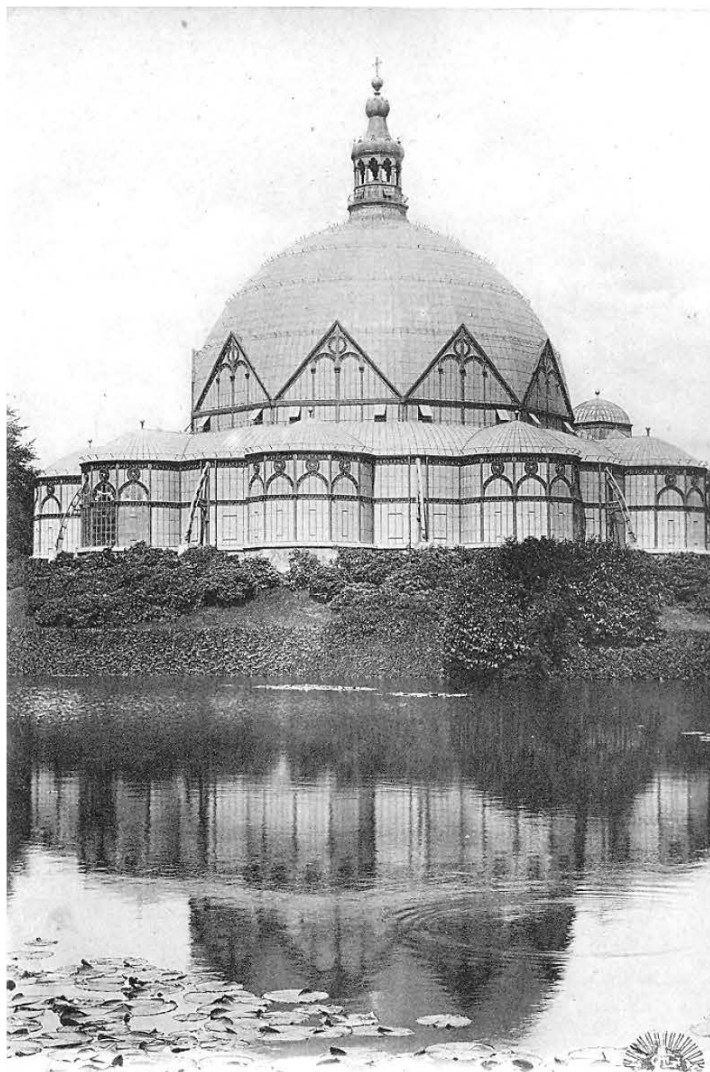
Tot zover het – naamloos – artikel. Men weet dat door de wereldwijde economische crisis de Wereldtentoonstelling niet in 1930 is doorgegaan, maar pas vijf jaar later, in 1935.

Ze werd wel gehouden op het plateau van de Heizel zoals hier al voor-speld werd. Maar een aantal andere voorspellingen zouden niet gerealiseerd worden. De haven en het kanaal speelden geen rol van betekenis bij de tentoonstelling. De urbanisatie van de wijken van Heembeek en Laken naast het Koninklijk Domein en de Heizelvlakte is pas goed begon-nen na de Expo 58. Wel werd de tuinwijk van Verregat gerealiseerd met 185 woningen in de jaren 1922-1926 volgens plannen van architect H. Derée. De Landbouwhuishoudschool van Ossegem bleef als een enclave liggen binnen het tentoonstellingsterrein, waar wel een Modelhoeve werd opgetrokken. En dat de Koning, al was het dan niet meer Albert maar Le-opold III, het publiek van tijd tot tijd zich zou laten “vermeien” in zijn Park werd, menen wij, evenmin bewaarheid.

Kasteelhoeve Stuivenberg in 1904

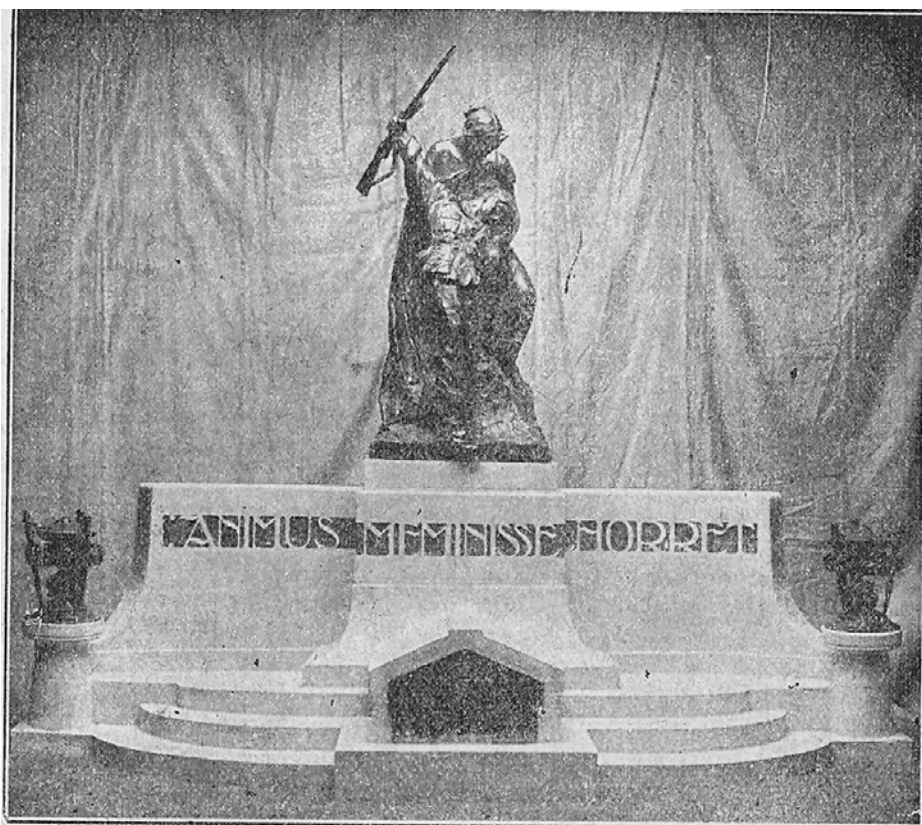

3055. - Domaine Royal de LAEKEN. - L'Eglise de Fer et l'Etang

116 BRUXELLES-LAEKEN.
Le Pont rustique dans le Parc Royal

LACA Tijdingen bracht een reeks bijdragen van L. Candau over "Monumenten, gedenktekens en ereperken (jg. 14/1 september 2002, 14/2 december 2002, 14/3 maart 2003, 14/4 juni 2003, 15/1 september 2003 en 15/3 maart 2004). Daarin werd uitgebreid ingegaan op het ontwerp dat de beeldhouwer Pierre De Soete voor een monument te Laken voor de gesneuvelden van de eerste wereldoorlog gemaakt had. Niettegenstaande hij stelde daartoe een opdracht van de gemeente te hebben gekregen, werd na jaren discussie zijn ontwerp afgewezen. L. Candau betreunde geen afbeelding van dit ontwerp gevonden te hebben. Daarom brengen wij er vooralsnog een van zoals gepubliceerd in het weekblad "Ons Volk Ontwaakt" van 22 januari 1922.

HET GEDENKTEEKEN DER GESNEUVELDEN TE LAEKEN
zooals het ontworpen werd door beeldhouwer P. de Soete en
geplaatst zal worden rechts van de kerk van Laeken.

Inhoud

Ten Geleide	L. Candau	1
Nieuw museum in Laken		8
Orgels in Vlaanderen	L. Candau	11
Inboedel van Drootbeek	W. van der Elst	19
De boeren van Drootbeek	L. Lindemans	25
Wervelstorm over Laken	Uit "Ons Volk ontwaakt"	27
Wereldtentoonstelling in 1930	Uit "Ons Volk ontwaakt"	30
De Soete		36